

Glossa Iuridica

VIII. évfolyam

KÜLÖNSZÁM

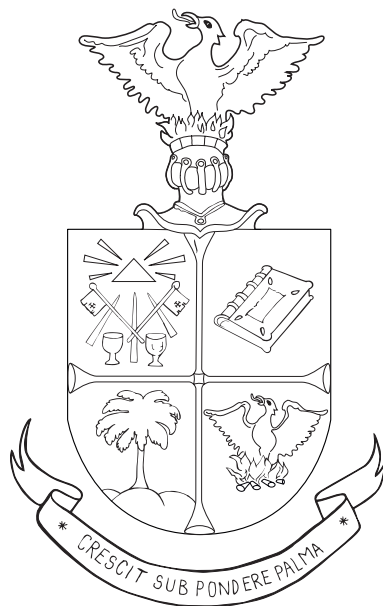

Glossa Iuridica

VIII. évfolyam

KÜLÖNSZÁM

VÍRUS ÉS ETIKA

Budapest, 2021

Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar

AZ ERŐSZAK MEGNÖVEKEDÉSE PANDÉMIA IDEJÉN

DOMOKOS ANDREA
egyetemi tanár (KRE ÁJK)

1. Az 'árnyék-pandémia'

2020-ban a koronavírus fertőzéssel együtt egy másik pandémia is pusztított, ez pedig a családon belüli erőszak világot átfogó járványa.¹ António Guterres ENSZ főtitkár nyilatkozta, hogy míg a COVID-19 világjárvány fékezése érdekében szükség van a kijárási korlátozásokra és a karanténra, addig a nők egy része épp ott kell, hogy erőszakot elszenvedjen, ahol a legnagyobb biztonságban kellene lennie, az otthonában. „A béke nem jelenti azt, hogy nincs háború” fogalmazott az ENSZ főtitkár. A nők össze vannak zárva bántalmazóikkal a karantén alatt.² 2019 és 2020 áprilisa között körülbelül 243 millió nőt és lányt (15–49 évesek) bántalmazott fizikailag és/vagy szexuálisan közeli hozzátartozója. A kriminológiában jól ismert jelenség, hogy válság idején az erőszak növekszik. Ugyanebben az ENSZ jelentésben olvasható, hogy Szingapúrban és Cipruson 30 %-kal nőtt a nők által kezdeményezett segélyhívások száma. Ausztráliában 40 %-kal emelkedett a segély telefonhívások száma. A francia adatok 30 %-os, az argentin adatok 25 %-os emelkedést mutatnak a családon belüli erőszak áldozatainak segélyhívásainál. Az ENSZ Női Tagozata (UN Women)³ felhívta a figyelmet arra, hogy az Ebola-járvány alatt is súlyosbodott a nők és gyermekek elleni erőszak: nőtt az emberkereskedelem, a gyermekházasságok, a szexuális kizsákmányolások és a szexuális abúzusok száma.⁴

Az Egészségügyi Világszervezet (World Health Organisation: WHO) becslése szerint minden négy nőből egy megtapasztalja életében a partnerbántalmazást és minden három gyermekből egy volt már családon belüli erőszak áldozata.

1 „Violence against women during pandemic.” Ld. <https://www.unwomen.org/en/news/stories/2020/4/statement-ed-phumzile-violence-against-women-during-pandemic> (2020. 08. 11.)

2 „Domestic violence victims during COVID-19 pandemic.” Ld. <https://www.un.org/en/coronavirus/un-supporting-%E2%80%98trapped%E2%80%99-domestic-violence-victims-during-covid-19-pandemic> (2020. 08. 10.)

3 <https://www.unwomen.org/en> (2020. 08. 10.)

4 „COVID-19 and ending violence against women.” Ld. www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2020/04/issue-brief-covid-19-and-ending-violence-against-women-and-girls (2020. 08. 11.)

A COVID-19 világjárvány számos negatív hatást hozott el az emberek életében: szorongást, depressziót, túlzott alkoholfogyasztást és a családon belüli erőszak megnövekedését.⁵

Több mint egy évtizeddel ezelőtt írtam le az alábbi gondolatokat. „A gazdaság prosperálása idején a fogyasztói társadalom jellemzője a *'hivatalos hedonizmus'*. Az emberek azonban egyre frusztráltabbak. A gazdasági válságok idején mutatkozik meg igazán, hogy az anyagi javak elvesztése egészséges lelki kötődések híján nem kizárólag anyagi, hanem komoly pszichés károkat is okoz.”⁶ A frusztrált egyének egy része agresszióban vezet le kudarcra miatti dühét, ilyenkor a kiszolgáltatott helyzetben levők válhatnak erőszak áldozataivá.

2. Az erőszak mibenléte

Az agresszió olyannyira meghatározó jellemzője az embernek, hogy az általa teremtett mítoszok szereplőit sem volt képes másként megalkotni, mint állandóan civakodó, egymás ellen törő lényeket.⁷ Gondoljunk csak a görög mitológiai alakokra; az istenek, titánok, gigászok állandó harcban állnak egymással. Kronos, az időisten egyaránt ellenségnek tekintette apját, majd gyermekeit. Apja, az égisten ellen azzal a sarlóval tört, amelyet anyja, a földistennő adott a kezébe, mondván, torolja meg a rajta és testvérein esett sérelmeket. A több ezer éves mitológiai történet nap mint nap lejátszódik manapság is, amikor a családfő zsarnokságától szenvedő család akár évtizedes gyötrelém után végez kínzójával. Kronos gyermekeit születésük után – az egy Zeusz kivételével – mind lenyelte, nehogy azok elfoglalják trónját. Goya festményén – Az Idő felfalja gyermekeit – hatásosan ábrázolja a gyermekeit elnyelő istenalakot. A pozícióért, hatalomért folytatott harc korunkban is elvezethet a rivális ellen elkövetett erőszakhoz, a küzdő felek 'lenyelhetik' a vetélytársakat.

A bibliai történetek sincsenek híján az erőszaknak, a sok tanulságos történetből kiemelkedik Káiné, aki féltékenységből öl, mégpedig tulajdon testvére életét veszi el. A Biblia szerint az Úr csak az Ábel által felkínált ajándékot fogadta

5 „The rise and rise of interpersonal violence – an unintended impact of the COVID-19 response on families.”

Ld. <https://www.euro.who.int/en/health-topics/Life-stages/pages/news/news/2020/6/the-rise-and-rise-of-interpersonal-violence-an-unintended-impact-of-the-covid-19-response-on-families> (2020. 08. 10.)

6 DOMOKOS Andrea: Az erőszak mint a szabadidő-eltöltés egyik módja – Honnan eredeztethető a gyermek- és fiatalkori agresszió? *Rendészeti Szemle*, 2009/5, 56.

7 ELIADE, Mircea: *Vallási hiedelmek és eszmék története (I. kötet)*. Budapest, Osiris, 1995, 216-231. Mircea klasszikus három kötetes vallástörténeti munkájának első része kiválóan mutatja be ezt a X. fejezetben

el, Káinéra, aki a hitványból akart áldozni, nem is tekintett. Ez olyan indulatot váltott ki Káinból, hogy rátámadt testvérére és megölte.⁸ Pusztító hajlamok laknak tehát bennünk, az emberben megvan a késztetés arra, hogy a másik ellen törjön. Konrad Lorenz etológus idézi Erich von Holstot, aki így ír: „Ha egyszer valamilyen üdvtan csakugyan a Föld egészségét meghódítaná, akkor azonnal szétesne két táborra (az egyik lenne az igazhitűeké, a másik az eretnekeké), fellángolna a harc, és nem is szűnne, mert az emberiség már csak ilyen, ha tetszik, ha nem.”⁹

Fromm az erőszakot két részre osztja: az egyik a velünk született agresszió, amelynek célja a fenyegető veszély elhárítása. A másik típusú agresszió destruktív, ami társadalmi létünk következménye. A fogyasztói társadalom „unalmat és sekélyességet” vált ki, az ember „elkerülhetetlenül lelki ronccsá, szadistává vagy pusztító elemmé válik”.¹⁰ Fromm azon is aggódik, hogy a hit, vallás nélküli emberek nem találják meg az utat a valódi értékekhez: „[...] saját kultúránkban a gép és a siker istenítése veszélyeztetik leginkább az ember legdrágább szellemi-spirituális javait.”¹¹ A fogyasztás egyedüli életfeladatává, „világnézetté” tétele rendkívül veszélyes a társadalmak stabilitására: a külsőségeket, tárgyakat elvesztő ember egyúttal a talajt is elveszti a lába alól. A fogyasztói társadalom az azonnali, mohó szerzésre tanít; türelemre, visszafogottságra nem. Ez az ellentmondás nagy társadalmi válságokat szülhet, és nemcsak egyéni agresszió, hanem tömeges erőszak is keletkezhet e nyomán. „Az emberi szellem a technokrácia útján haladva magának az életnek és ezáltal az emberi léleknek is az ellenségévé vált” – írta meg a XX. század végén Lorenz.¹²

20 évvel ezelőtt „öncélú erőszakként” neveztem el azt a fajta agressziót, amely nemegy konfliktusfeloldó, vagy szükségletkielégítő bűncselekményhez társul. Új típusú elkövetők jelentek meg, akik abban lelik örömüket, ha látják mások testi és lelki szenvedését. Destruktív személyiségek, akik nem építeni, hanem pusztítani, rombolni akarnak. Szubkultúrájukban pedig státuszt vívnak ki ezzel a fajta viselkedéssel.

Az öncélú agresszió másik megjelenési formája a frusztrált, a társadalomban kudarcot elszenvedett társadalmi csoportok jellemzője, akik a konfliktusukat nem ott és azzal szemben oldják fel, ahol és akivel kapcsolatban felmerült, hanem más területen.¹³ Ők a partnerbántalmazó, a gyermekeiket testi-lelki

8 DOMOKOS, Andrea: Az erőszakos bűnözés differencializálódása és a büntetőpolitika Magyarországon. *Jog Állam Politika*, 2011/3, 139.

9 LORENZ, Konrad: *Az agresszió*. Budapest, Katalizátor Iroda, 1994, 210.

10 FROMM, Erich: *A rombolás autonómiája*. Budapest, Háttér Kiadó, 2001, 637.

11 FROMM, Erich: *Pszichoanalízis és vallás*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1995, 91.

12 LORENZ, Konrad: *Ember voltunk hanyatlása*. Budapest, Cartafilus, 1996, 146.

13 DOMOKOS Andrea: *Az erőszakos bűnözés*. Budapest, Hinnova, 2000, 74-76.

terrorban tartó, a hajléktalanok, fogyatékosok ellen erőszakos cselekedeteket megvalósító személyek.

3. Partnerbántalmazás, kapcsolati erőszak, családon belüli erőszak

A három fogalom mögött ugyanaz a jelenség bújkik meg, amikor egy kapcsolatban, egy családban nem egyenlőek a viszonyok, létezik egy olyan személy, aki a partnerét vagy családját lelki, testi, szexuális, gazdasági függésben tartja, visszaél helyzetével. Áldozatát vagy áldozatait folyamatosan jellegűen bántalmazza verbálisan, fizikálisan és más módokon.

Határozott szakmai álláspontom, hogy családon belüli erőszak áldozata bárki lehet, függetlenül kortól, nemtől, társadalmi helyzettől.¹⁴ Az ENSZ és WHO korábban hivatkozott adatszolgáltatásai a nőkre és gyermekekre vonatkoznak, ezek alapján ez az írás is a nők és gyermekek válsághelyzet alatti kiszolgáltatott helyzetére reagál. Az USA-ban 1992-ben az emberölések női áldozatainak felét a férje, vagy barátja ölte meg, míg a férfialdozatok esetében az elkövetőknek csak 3 %-a volt a sértett felesége, ex-felesége, vagy barátnője.¹⁵

Hotaling és Sugarman a feleségbántalmazás rizikó faktorait gyűjtötték össze:

1. Szexuális agresszió a feleséggel, partnerrel szemben.
2. Gyermekekkel szembeni agresszió.
3. Gyerme-, vagy serdülőkorban a szülők erőszakos viselkedésének meg tapasztalása.
4. A kétkezi dolgozók köréből kerülnek ki.
5. Erőtéljes alkoholfogyasztás.
6. Alacsony jövedelem.
7. Kevés önbizalom.
8. Alacsony iskolázottság.

Ezek az elkövetők kis önbizalommal rendelkeznek. Erősen függenek a partner-től. Kicsi az empátiás készségük. Indulataikon nem képesek uralkodni. Szociális, kommunikációs képességeik szegényesek, hiányosak.¹⁶ Egyetértve a szerzőpá-

14 DOMOKOS Andrea – NEMES Zsófia – HAVASI Sára: *A családon belüli erőszak büntetőjogi és társadalmi megítélése*. In: DOMOKOS Andrea (szerk.): Acta Caroliensina XVI. kötet. Budapest, KRE ÁJK, 2017, 88.

15 KELLERMANN, Arthur L. – MERCY, James A.: Men, women and murder: Gender specific differences in rates of fatal violence and victimization. *Journal of Trauma*, 1992, 33 (1), 1-5.

16 HOTALING, Gerald T. – SUGARMAN, David B.: An analysis of risk markers in husband to wife violence: The current state of knowledge. *Violence and Victims*, 1986, 1 (2), 101-124.

ros megállapításaival, még egy gondolat kívánkozik ide, álláspontom szerint az erkölcsi irányvesztettség is oka lehet az erőszakos magatartásnak. Fromm írja, hogy a modern társadalomban az egyént sokkal inkább foglalkoztatja a hatékonyság és a siker, mint saját boldogsága, lelki fejlődése. A piaci orientáció az egyéneket is „árucomaggá” teszi, amelyet el kell adni. „Az árucomagra, amelyre a »személyiség« jelzés kellene, hogy felkerüljön, inkább ragasztják az »öneladás«, a »személyiség áruba bocsátása«, valamint a »rátermettség«, a »becsvágy«, az »agresszivitás« címkéket.”¹⁷

Kallmuss és Seltzer vizsgálták a feleségbántalmazás jelenségét a kapcsolat különböző szakaszaiban, így az udvarlás, a korai házasság, a terhesség, a különélés és válás alatt és a házasság kései időszakában. Ma már ismert tény a kriminológiában, hogy a halállal végződő feleségbántalmazások legnagyobb arányban a különváláskor és a házasság felbontásakor fordulnak elő. Ezt elsősorban a féltékenység, a birtoklási és ellenőrzési vágy indokolja, illetve az, hogy a férfiak saját tulajdonuknak tekintik partnerüket. Az új házasság megkötésekor is megnő az erőszak rizikója, hiszen az új család kialakítása stresszel jár és azok, akik korábbi kapcsolataikban erőszakosan viselkedtek, nagy valószínűséggel az új kapcsolatban is azok lesznek.

A halállal végződő házastársi erőszak fő rizikófaktora a következők:

1. Gyakori erőszak.
2. Függőség.
3. Testi sérülések okozása.
4. A külvilágban is erőszakos magatartás.
5. A feleség megerőszakolása.
6. Az elkövető a gyermekkorában megtapasztalta a családon belüli erőszakot.
7. Fegyverek tartása, vagy használata.
8. Életveszélyes fenyegetések.
9. Állatok kíntása, legyilkolása.
10. Lelki abúzus, a feleség ellenőrzése.¹⁸

A XX. század végi, XXI. század elejei családon belüli erőszakra, partnerbántalmazásra vonatkozó kutatásokra jellemző a pszichológiai háttér egyre mélyebb, árnyaltabb megközelítése.¹⁹ Áttörés volt a pszichológia tudományában Walker mára már klasszikussá vált műve, amelyben elmagyarázza a bántalmazott nő

17 FROMM (1995) i. m. 79.

18 KALLMUSS, D. – SELTZER, J. A.: Continuity of marital behavior in remarriage: The case of spouse abuse. *Journal of Marriage and the Family*, 1986, 48 (1), 113-120.

19 DOMOKOS Andrea: Esélyegyenlőség a partnerkapcsolatban - Új kutatások a partner-bántalmazással kapcsolatban. *Belügyi Szemle*, 2004/2-3, 167-176.

szindrómáját, a „tanult tehetetlenséget” és az „erőszak ciklusát”.²⁰ A Texasi Keresztény Egyetem kutatója Giles-Sims a partnerbántalmazás egyénre és társadalomra gyakorolt káros hatásainak csökkentésére tett javaslatokat.²¹ A COVID-19 alatt bizonyosodott be, hogy az egészségügyben dolgozók családon belüli erőszak vonatkozásában való szakképzése sokszor életet menthet. Ezért különösen fontosak Giles-Sims javaslatai, hiszen az orvos, ápolónő nemcsak a vírus tüneteit fedezheti fel, hanem egy lakásába a bántalmazójával együtt bezárt áldozat vagy áldozatok kiszolgáltatottságát is. Ezen a területesen fokozottan érvényes a jelzési rendszer kiépítése, a szociális és egészségügyi szférában dolgozók azonnal adják le jelzéseiket a társszervezeteknek és a hatóságoknak, hogy meg lehessen előzni a súlyos károkat, esetleges haláleseteket.

1. A legfontosabb nevesíteni és megvédelmezni az áldozatokat.
2. Kérdőívet kell kidolgozni az áldozatokat azonosításához.
3. Időt, türelmet és kitartást igényel az áldozatok kikérdezése. Biztonságos helyen, együttérző kérdezőbiztosnak kell foglalkoznia az áldozattal.
4. Az egészségügyben dolgozókat is meg kell tanítani az erőszak áldozataival való foglalkozásra.
5. Valamennyi, az egészségügyben dolgozó szakembernek tovább kell képeznie magát a családon belüli erőszak, a partnerbántalmazás témakörében. Tudniuk kell segíteni abban, hogy a családok életében változás álljon be, illetve az érintettek segítségre leljenek.
6. További kutatásokra van szükség, például az áldozatok lelki állapotára vonatkozóan. Eddig főleg az elkövető személyiségével foglalkoztak a kutatások, nem pedig azzal, hogy az áldozatra milyen hatással van a partnerbántalmazás, vagy, hogy milyen szerepet játszik az áldozat a családon belüli erőszak kialakulásában.
7. A másodlagos viktimizáció²² megelőzésére is figyelmet kell fordítani, illetve az áldozatok önbizalmának, önértékelésének növelését kell elérni különböző módszerekkel.

20 WALKER, Lenore E.: *The Battered Women*. New York, Harper & Row, 1979.

21 GILES-SIMS, Jean: *The Psychological and Social Impact of Partner Violence*. Texas Christian University, 1998, 35.

22 A másodlagos viktimizáció azt jelenti, hogy a bűnüldöző hatóságok, a büntető igazságszolgáltatás résztvevői nem kellő szakértelemmel fordulnak az áldozatokhoz, kezdve a családon belüli ügyek lekicsinylésével egészen az áldozathibáztatásig. Ilyenkor kétszeresen sérül az áldozat, egyrészt bántalmazójától, másrészt a büntetőeljárás során.

Campbell²³ a házastárs, élettárs sérelmére megvalósított erőszak egészségi következményeit vizsgálta. A káros hatások között szerepel: sérülés, krónikus fájdalom, gyomorpanaszok, nőgyógyászati problémák, depresszió és posztraumás stressz.

A szakirodalom egyik fő következtetése, az, hogy a családon belül megvalósult erőszakos cselekmények nem egyedi esetek, hanem egy hosszú folyamatról van szó, amelyben a lelki és testi fenyegetettség akár éveken keresztül fennállhat. A feleségbántalmazás nemcsak a testi bántalmazást jelenti, hanem lelki abúzus is megvalósul a kapcsolatokban.

A kezdetekben a férfi a dominanciája elismertetésére törekszik, s ezt bizonyos társadalmi helyzetben még elfogadhatónak is tartja a partner, hiszen a társadalmi vélekedés is azt írja elő az ő számára, hogy ismerje el a férje vezető szerepét. A későbbiekben egyre durvábban, követelőzőbben lép fel a férfi, megjelenik a lelki abúzus jelensége. A folyamat következő állomása az, hogy a férfi a társadalomban elszenvedett kudarcaiért is a nőt teszi felelőssé, őt hibáztatja, úgy érzi, hogy ha a partnere 'megfelelően' viselkedne, ő is sikeresebb lenne az életben. Ezt olyan módon adja elő, hogy sokszor a nők is elhiszik, hogy ők nem látják el jól a feladataikat és ez akadályozza a kettejük kapcsolatának sikeres alakulását. A nők természetüknél fogva amúgy is hajlamosabbak arra, hogy magukban keressék a hibát olyan esetben, amikor az általuk szeretett férfi nem elégedett a kapcsolattal. Ilyenkor sok nő egyetért az elégedetlen élettárssal és mindenben igyekszik az elvárásoknak megfelelni. Ezekben az esetekben már hangos veszekedés, kiabálás is jellemzője a kapcsolatnak. Ezek után elcsattan az első pofon. A folyamat következő állomása az erőteljesebb fizikai bántalmazás. Végül rendszeressé válik a feleség, élettárs bántalmazása. A feleségbántalmazó férfiak két fő csoportra oszthatók, az egyik csoportba azok tartoznak, akik általában erőszakos, garázda fellépésűek, rájuk jellemző a túlzott alkoholfogyasztás, nem egy esetben az alkoholizmus. A másik csoportba azok a férfiak tartoznak, akik a külvilágban jól kontrolláltak, a szomszédságban, munkahelyen, baráti körben kellemes embereknek ismerik őket. A külvilágban képesek fékezni indulataikat, otthon az 'alávetett' feleséggel szemben azonban mindent megengednek maguknak. Ezekben az esetekben szó sincs arról, hogy otthon nem tudnának gátat szabni agressziójuknak, hanem úgy gondolják, hogy feleségükkel, élettársukkal szemben joguk van a számonkérésre, lelki, testi abúzus alkalmazására.

23 CAMPBELL, Jacquelyn C.: Health consequences of intimate partner violence. *The Lancet*, 2002, 1331-1336. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/11965295/> (2020. 08. 11.)

4. Válaszok a COVID-19 alatt megnövekedett erőszakra, különös tekintettel a családon belüli erőszakra

Nagy-Britannia is kiemelt figyelmet fordít a családon belüli erőszak COVID-19 alatti növekedésére. A kormányzati tájékoztató ismerteti, hogy a családon belüli erőszak nem kizárólag fizikai bántalmazás lehet, ide tartozik az ellenőrzés, az online zaklatás, a fenyegetések, a gazdasági visszaélés, érzelmi zsarolás és a szexuális visszaélés is. Annak érdekében, hogy a környezet felismerje, hogy valaki ennek áldozata, a kormányzati tájékoztató felsorolja a jeleket, amelyek figyelmeztethetnek a visszaélésre. Ilyen az elszigeteltség, ha az áldozat nem hagyhatja el a lakhelyét, nem tanulhat, nem dolgozhat, pénzügyi ellenőrzés alatt áll, testi sérülései vannak. A partnerbántalmazó mind az áldozat, mind a környezet számára azt sugallja, hogy viselkedéséről maga az áldozat tehet.²⁴

A WHO igen gyorsan reagált a COVID-19 okozta erőszakos jelenségekre, globális stratégiát dolgozott ki a nők és gyermekek elleni erőszak megelőzésére. A kijárási korlátozás és karantén ideje alatt megnőtt a jelentősége az online segítségadásnak. Norvégiában a tanárok, illetve gyermekjóléti szolgálatok online kapcsolatban vannak az általuk ismert veszélyeztetett gyermekekkel. Franciaországban, Németországban, Olaszországban, Norvégiában és Spanyolországban létezik egy kód, a 'maszk 19', amelynek kimondásával azt jelzi az áldozat a gyógyszertárakban és a boltban, hogy otthonában bántalmazzák és így kér védelmet. Hans Henri P. Kluge, a WHO európai regionális igazgatója három üzenetet osztott meg. A kormányok számára azt üzenete, hogy folyamatos megfigyelés és segítségadás szükséges az egészségügyi és szociális szolgáltatások terén. Valamennyi állampolgárt felszólított arra, hogy figyeljenek oda a szomszédukban, közelükben élőkre, hogy ne lehessenek erőszak áldozatai. Magukat az áldozatokat pedig megerősítette abban, hogy ők sohasem hibásak azért, amiért erőszakot alkalmaznak velük szemben, illetve felhívta őket, hogy keressék azok társaságát, akik segítséget adhatnak nekik.²⁵

A WHO szerint fokozottan figyelni kell a nők sérülékenyebb csoportjaira, így a fogyatékossgal élő nőkre is, akik fokozottan ki vannak téve a családon belüli erőszak kockázatának. Számukra még nehezebb a szolgáltatások elérése, az otthoni gondozás biztosítása a COVID-19 alatt. Hasonlóan kiemelt

24 „Domestic abuse, how to get help.” Ld. <https://www.gov.uk/guidance/domestic-abuse-how-to-get-help> (2020. 08. 11.)

25 „The rise and rise of interpersonal violence – an unintended impact of the COVID-19 response on families.” Ld. <https://www.euro.who.int/en/health-topics/Life-stages/pages/news/news/2020/6/the-rise-and-rise-of-interpersonal-violence-an-unintended-impact-of-the-covid-19-response-on-families> (2020. 08. 10.)

figyelmet kell fordítani a lakóhelyüket elhagyni kényszerült, menekült nőkre, illetve a konfliktusok által sújtott területeken élő nőkre. Ők a rossz szociális, egészségügyi helyzetben még kiszolgáltatottabbak. A WHO javaslata az egészségügyi intézmények számára, hogy tegyék hozzáférhetővé a helyben elérhető szolgáltatásokat, informáljanak lelki segítségadási szolgáltatásokról, az azonnali segítségkérési lehetőségekről és a menhelyekről. Az egészségügyi intézményekben dolgozókkal tudatosítani kell, hogy emelkedik a nőkkel szembeni erőszak. A humanitárius szervezeteknek pedig a COVID-19-re való felkészülés során az erőszakot elszenvedő nők és gyermekek segítségét is meg kell szervezniük, valamint össze kell gyűjteniük a nőkkel szemben elkövetett erőszakra vonatkozó adatokat.²⁶ Az ENSZ főtitkára felhívta a figyelmet arra, hogy a családon belüli erőszak áldozatainál különösen nagy a COVID-19 miatt elszigetelődés veszélye. A családon belüli erőszak elkövetőire általában jellemző az áldozatok családtól, barátoktól és támogató hálózatoktól való elszigetelése. A partnerbántalmazók a kijárási korlátozást használják ki arra, hogy még szorosabb ellenőrzés alá vegyék áldozataikat. Nem a stressz okozza a családon belüli erőszakot, a bezártság súlyosbíthatja azonban a helyzetet. Az áldozatok számára az otthon maradás sokszor veszélyesebb lehet, mint maga a koronavírus.²⁷ Az Európai Parlament Nőjogi és Esélyegyenlőségi Bizottsága is foglalkozott Jelentéstervezetében (2020/XXXX(INI)) a COVID-19 alatt megnövekedett családon belüli erőszak kérdésével. A Jelentéstervezet sürgeti a tagállamokat, hogy e témát speciálisan közelítsék meg, amikor a COVID-19 ellen lépnek fel. Fordítsanak különös figyelmet a kijárási korlátozás alóli kivételekre, a menedékhelyekhez vagy a megfelelő kapacitással rendelkező alternatív szálláshelyekhez való biztonságos hozzáférésre. Támogassa a vészhelyzetben a nem kormányzati szervezeteket és a civil társadalmi szervezeteket. Egyúttal felhívja a Bizottságot, hogy mozdítsa elő a kapcsolati és a nemi alapú erőszakkal kapcsolatos figyelemfelhívó, tájékoztató és érdekvérvényesítő kampányokat. Legyen lehetőség az új megelőző intézkedések és a rugalmas vészhelyzeti riasztási rendszerek megismerésére. Felhívja a tagállamokat, hogy biztosítsanak hatékony, megfizethető és minőségi orvosi és pszichológiai támogatást a nemi alapú erőszak áldozatai számára, különösen válság idején, amikor az ilyen jellegű támogatás elengedhetetlen.²⁸

26 „Levels of domestic violence increase as COVID-19 pandemic escalates” <http://www.emro.who.int/violence-injuries-disabilities/violence-news/levels-of-domestic-violence-increase-as-covid-19-pandemic-escalates.html> (2020. 08. 10.)

27 „Domestic abuse.” Ld. <https://www.un.org/en/coronavirus/domestic-abuse> (2020. 08. 11.)

28 *Draft report on the gender perspective in the COVID-19 crisis and post-crisis period.*

A Gazdasági Együttműködés és Fejlesztés Szervezet (Organisation for Economic Co-operation and Development: OECD) is különböző javaslatokat dolgozott ki a családon belüli erőszak áldozatainak COVID-19 alatti támogatására.²⁹ Fontos a családon belüli erőszakra vonatkozó adatok gyűjtése, pontos rögzítése, illetve az is, hogy az OECD tagállamok megosszák egymással információikat. A tagállamok kormányai vállalják fel a családon belüli erőszakkal szembeni állami fellépést, dolgozzanak ki nemzeti stratégiákat, biztosítanak hozzá anyagi forrásokat, osszák ki a feladatokat és állami szinten a végrehajtásért felelősöket. Tegyék lehetővé, hogy az áldozatok akadály nélkül hozzájuthassanak az igazságszolgáltatási szervekhez. A tagállamok tegyenek meg mindent a partnerbántalmazás és családon belüli erőszak társadalmi elfogadottságának visszaszorítására. Ezen javaslatok szellemében Olaszország például állami erőforrásokat biztosított a COVID-19 alatti partnerbántalmazás áldozatainak megsegítésére, kampányt indított az áldozatok elérése érdekében. New York City-ben és Spanyolországban a nők számára fenntartott menhelyeket létfontosságú szolgáltatásoknak ismerték el. Kanadában a családsegítő szolgálatok és segítő központok forródróton való elérését és az online kommunikáció kibővítését rendelték el.

A fenti megelőzési eszközök a prevenció taktikai részét képezik, a valódi változást a társadalmak értékrendjének átformálásával lehet elérni. Akiket sikerül a fogyasztói társadalomnak megtévesztenie, azok mindenben az újat, a tökéleteset keresik, a partnerben éppúgy, mint mosószerben, edzőcipőben, autóban. A régit, a meguntat lecserélik, ha nem tudják, elégedetlenek vele. A házasság, a család értékét kell visszaállítani, a másik emberre nem kihaszánalendő tárgyként kellene tekinteni, hanem olyan társként, családtagként, akivel/akikkel a közös célokért lehet küzdeni egymást segítve, támogatva. A tárgyakért, külsőségekért rajongók mindvégig üresek maradnak, a másik emberre odafigyelő, a másikért felelősséget érző emberek fejlődnek, gazdagodnak igazán.

Ld. https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/plmrep/COMMITTEES/FEMM/PR/2020/06-25/1206934EN.pdf (2020. 08. 13.)

29 „Women at the core of the fight against COVID-19 crisis.” Ld. <https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/women-at-the-core-of-the-fight-against-covid-19-crisis-553a8269> (2020. 08. 10.)

5. Összegzés

A globalizáció, a piac mindenhatósága nemcsak glóbuszunkat károsítja, hanem az egyes lelkeket is. Nemcsak a klímaváltozás okozta katasztrófákkal, természeti szűkösséggel vagy éppen világjárványokkal kell megküzdenie az emberiségnek, hanem 'ember mivoltunk' sérülésével is. Az igaz emberi értékek fokozottabb érvényesítése hozza el az 'emberléptékű' társadalmakat, ahol nem a profit diktál, hanem az ősi erények: a hit, a szeretet, a könyörület nagyobb szerepet kapnak. A megvalósíthatatlan célok, a státusz szimbólumok elnyerése utáni vágy frusztrációt, dühöt, elégedetlenséget szül egyes egyéneknél, akik ezt agresszióval vezetik le. Ez megnöveli az erőszakos cselekmények, azon belül a partnerbántalmazás és a családon belüli erőszak számát is. A valódi prevenció a célok felmutatása és 'megtanítása'.

A házasság, a család szerepének fontosságát meg kell ismertetni a társadalommal, a belőle származó biztonság és lelki gazdagodás tapasztalatait hirdetni kell. A természeti, egészségügyi, gazdasági válságok felszínre hozzák az egyéneket, a társadalmi csoportok erőszakos hajlamait, és féltő, hogy nemcsak egyéni szinten, hanem tömegesen is megjelenik az agresszió. Az egyházaknak, civil kisközösségeknek e területen kell bekapcsolódniuk, hitet, fogódzót, segítő kapcsolatot felkínálni azért, hogy frusztrált embertársaink ne az erőszakhoz nyúljanak, hanem saját maguk és a társadalom számára is produktív megoldásokra leljenek a válsághelyzetben. Ma már az állam is igyekszik e feladatból kivenni a részét. Az új Büntetés-végrehajtási Kódex egyik fő célkitűzése a reintegráció, annak pedig alapvető iránya a nevelés. A nevelés a büntetés-végrehajtás során „a rendelkezésre álló időn belül olyan célirányos személyiségfejlesztés vagy – korrekció, amely megalapozza a társadalmilag elvárt szükségletek kialakulását, valamint a nevelési hiányosságok pótlása révén segíti a normakövető magatartást, a társadalmi megfelelést”.³⁰ Apró lépésekkel kell megindulnunk az igazi értékek megtanítása útján, azonban ha kitartóak vagyunk és megőrizzük hitünket, mély változásokat is beindíthatunk.

30 MÓDOS Tamás: *Büntetés-végrehajtási nevelés*. Budapest, Rejtjel Kiadó, 1998, 9.